

Чанишева Аліна Ришидівна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДОПОМІЖНІ ТА ДОДАТКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У ЗМІСТІ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ВІДНОСИН

У Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) [1] термін «зобов'язальні відносини» не використовується. Зазвичай вживається термін «зобов'язання», яким законодавець і прагне охопити усі права та обов'язки сторін, що уклали двосторонній цивільно-правовий договір, хоч це і не відповідає визначенню поняття зобов'язання у частині першій ст. 509 ЦК України. У цьому законодавчому положенні зобов'язання визначається як правовідношення, в якому боржник зобов'язаний вчинити на користь кредитора певну «дію»... або утриматися від «дії» (в однині), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його «обов'язку» (теж в однині). Це просте, елементарне правовідношення, бо до його змісту входить один обов'язок і кореспондуюче йому одне право вимоги. Це зобов'язання є одностороннім у тому розумінні, що в ньому на одній стороні лежать обов'язки, а інша сторона наділяється правами.

Таке зобов'язання М.М. Агарков називає «ядром будь-якого зобов'язального відношення» [2, с. 265]. У даному випадку, як видається, краще було б вживати термін «просте основне зобов'язання». При цьому слово «основне» вже стає приводом до пошуку неосновних (допоміжних і додаткових) зобов'язань. А слово «просте» буде вказувати на елементарний характер зобов'язання як зв'язку одного обов'язку з одним правом вимоги.

До змісту основного простого зобов'язання належать кількісні, якісні показники та інші характеристики дії, яку зобов'язаний вчинити боржник (наприклад, продавець зобов'язаний передати товар в асортименті, кількості, комплектності, що передбачені договором, у встановлений договором або законом строк, у визначеному місці тощо). У той же час за межі і основного простого зобов'язання, і основного складного зобов'язання виходять допоміжні зобов'язання. Вони служать реалізації основного простого зобов'язання і пов'язані з ним. Допоміжні зобов'язання є різноманітними і численними. Їх дослідження могло б дати конструктивні результати, що могли б бути використані у практиці правотворчості і правозастосування. Але такі дослідження не здійснюються.

На існування допоміжних зобов'язань звернув увагу М.М. Агарков [2, с. 267]. Проте він позначав такі зобов'язання як додаткові, хоч

серед додаткових він і виокремлював забезпечувальні зобов'язання. Та і його твердження про те, що відповідальність боржника за додатковим зобов'язанням збігається («сливається») з відповідальністю за основним зобов'язанням [2, с. 267], по суті є запереченнямдопоміжних зобов'язань. Якщо, наприклад, підрядник не забезпечив збереження наданого йому замовником майна відповідно до ст. 841 ЦК України) і замовник змушений був надати інше аналогічне майно, то порушення основного зобов'язання може і не статися, а відповідати підрядник буде за порушення не основного, а саме допоміжного (чи, за термінологією Агаркова) «додаткового» зобов'язання.

Виокремлення допоміжних зобов'язань важливе також для структурування змісту зобов'язальних відносин. Йдеться про те, що це – велика група специфічних зобов'язань, рід, що включає до себе такі види, як майнові, організаційні, в тому числі інформаційні зобов'язання, зобов'язання, на які поширюються норми того ж інституту, який поширюється і на основне зобов'язання, і допоміжні зобов'язання, на які поширюються норми іншого інституту зобов'язального права тощо.

У змісті зобов'язальних відносин виокремлюються, далі, додаткові зобов'язання. На нашу думку, це – такі зобов'язання, які виникають на підставі правочинів чи частин правочинів, що укладені під відкладальною умовою, або на підставі таких юридичних фактів, які передбачені актами цивільного законодавства і стосовно яких при укладенні договорів було невідомо настануть вони чи ні. Додаткові зобов'язання поділяються на два види. До першого належать ті, які у римському цивільному праві отримали назву акцесорних. Акцесорні зобов'язання за своїми ознаками є неоднорідними. Одні з них дійсно є акцесорними, оскільки вони не можуть існувати без основних зобов'язань. Припинення основного зобов'язання неодмінно тягне за собою припинення таких акцесорних зобов'язань. До таких належать зобов'язання поруки, гарантії (скільки б не говорили про незалежність гарантії від основного зобов'язання).

Зобов'язання щодо сплати неустойки, повернення суми завдатку і сплати суми, рівної сумі завдатку (ст. 571 ЦК України), якщо вони виникли, не можуть припинятися у зв'язку з припиненням основного зобов'язання. Так, якщо підрядник припустився прострочення виконання передбаченої договором роботи, виникає зобов'язання щодо сплати неустойки. Пізніше підрядник закінчив роботу, основне зобов'язання припинилось. Але при цьому додаткове зобов'язання не припиняється, якщо інше не передбачено договором або законом. Тому неустойка повинна бути у наведеному випадку сплачена. Тому акцесорність зобов'язання

щодо сплати неустойки, повернення суми завдатку і сплати суми у розмірі завдатку або його вартості є вельми відносною.

Оскільки в науці акцесорними визнаються забезпечувальні зобов'язання, такими не можуть визнаватись зобов'язання щодо відшкодування збитків, сплати грошових сум на підставі частини другої ст. 625 ЦК України, зобов'язання, пов'язані з виявленою невідповідністю якості товарів чи робіт встановленим вимогам. Проте такі зобов'язання виникають на підставі юридичних фактів, стосовно яких при укладенні договору не було відомо, настануть вони чи ні. Це поріднює дані зобов'язання з акцесорними. Отже, вони разом з акцесорними утворюють рід додаткових зобов'язань. Додаткові зобов'язання, про які тут йдеться, не отримали спеціальної назви. Їх можна було б позначати як додаткові зобов'язання, пов'язані з реалізацією цивільно-правової відповідальності, маючи на увазі, що розуміння відшкодування збитків як відповідальності є загальновизнаним у науці, законодавстві і судовій практиці, сплата грошових сум, передбачених частиною другою ст. 625 ЦК України визнається відповідальністю у заголовку цієї статті, а наслідки недоліків роботи названі відповідальністю у ст. 858 ЦК України.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40-44. – Ст. 356.
2. Агарков М.М. Избранные труды по гражданскому праву. В 2 т. Т.1 / М.М. Агарков. – М. : Центр ЮрИнфоР, 2002. – 490 с.

Данча Мирослав Іванович

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТОРСЬКИХ КОМПАНІ

На відмінно від України у багатьох розвинених країнах світу колекторська діяльність законодавчо врегульована. Чітко встановлює поняття «колектор», «колекторська діяльність», «колекторська компанія». Носить в більшості консультативний характер, а не здирицький. Тобто колектори допомагають боржникам знайти шляхи вирішення складної ситуації, яка сталася.

Почнемо з того, що у США колекторська діяльність врегульована законодавством і має свої досить глибокі традиції. Основним правовим актом, який регулює дії колекторських фірм є закон «Про сумлінну